

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25 Rīga LV 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2014. gada 31. oktobrī Nr. 1-6/14
Uz 30.09.2014. Nr.1-04/309-pav

Satversmes tiesas tiesnesei
Kristīnei Krūmai
Jura Alunāna ielā 1
Rīgā, LV-1010

Par viedokli lietā Nr.2014-31-01

Satversmes tiesā ir ierosināta lieta Nr.2014-31-01 Par Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punkta (2012.gada 29.novembra likuma redakcijā) (turpmāk – Apstrīdētā norma) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 92. un 105.pantam (turpmāk – lieta Nr. 2014-31-01).

Esmu saņēmis Jūsu lēmumu, ar kuru tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu lietā Nr.2014-31-01, kā arī lūgts rakstveidā izteikt viedokli par jautājumiem, kuriem pēc tiesībsarga ieskata varētu būt nozīme lietā Nr.2014-31-01 un iesniegt atzinumus vai citus dokumentus, ja tādi tikuši pieņemti Apstrīdētās normas sakarā.

Apstrīdētā norma nosaka: „(1) Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros: 1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai: a) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa nepārsniedz 6000 latu, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 30 procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, b) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa ir no 6001 lata līdz 40 000 latu, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2000 latu, c) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa pārsniedz 40 001 latu, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 5 procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, d) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām nav mantiska rakstura, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne

vairāk par 2000 latu, e) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām nav mantiska rakstura, un lietās, kuras tiesa atzinusi par sarežģītām, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 3000 latu”.

Līdz Apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim, Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punkts saturēja šādu regulējumu: „(1) Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros: 1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, bet prasībās, kam nav mantiska rakstura, — ne vairāk par advokātu atlīdzības taksī”.

Konstitucionālās sūdzības iesniedzējs Ivo Ržepickis (turpmāk – Iesniedzējs) uzskata, ka Apstrīdētā norma pārkāpj tiesiskās paļāvības principu, jo, pieņemot Apstrīdēto normu, likumdevējs nav paredzējis saudzējošu pāreju. Tā rezultātā Apstrīdētā norma arī pārkāpjot tiesiskās vienlīdzības principu, tiesības uz taisnīgu tiesu un tiesības uz īpašumu.

Latvijas Republikas Satversmes 1.pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga, demokrātiska republika. No šā panta izriet virkne tiesiskas valsts principu, tostarp arī tiesiskās paļāvības princips¹. Satversmes 1.pants neliedz likumdevējam izdarīt pastāvošajā tiesiskajā regulējumā tādus grozījumus, kuri atbilst Satversmei. Tomēr demokrātiskā, tiesiskā valstī ir jāievēro tiesiskās paļāvības princips. Tiesiskās paļāvības principa darbībā nozīme ir arī tam, vai personas paļaušanās uz tiesību normu ir likumīga, pamatota un saprātīga, kā arī tam, vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties. Turklāt jāņem vērā, ka šis princips var aizsargāt tikai tādas tiesības, kas personai jau reiz bijušas noteiktas. Tiesiskās paļāvības principa galvenais uzdevums ir aizsargāt personas tiesības gadījumos, kad tiesiskā regulējuma grozījumu rezultātā notiek vai ir iespējama privātpersonu tiesiskā stāvokļa pasliktināšanās². Demokrātiskā tiesiskā valstī tiesiskās paļāvības princips prasa, lai likumdevējs, izdarot šādus grozījumus, paredzētu saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu. Šādos gadījumos ir jānosaka saprātīgi termiņi vai jāparedz nodarīto zaudējumu kompensācija³.

Kā norādījusi Satversmes tiesa, persona uz tiesiskās paļāvības principu var atsaukties tikai tad, ja likumdevēja agrāk noteiktais tiesiskais regulējums ir radījis pamatu tiesiskajai paļāvībai.⁴ Personai tiesības civilprocesā nosaka Civilprocesa likums. Jebkurai personai, iesniedzot prasību tiesā, ir jāņem un tā ņem vērā, ka tiesa var lemt viņai par sliktu un, attiecīgi šāds lēmums var radīt

¹ sk. Satversmes tiesas 2012.gada 6.decembra sprieduma lietā Nr.2012-01-01 14.punktu

² sk. Satversmes tiesas 2006.gada 4.aprīļa sprieduma lietā Nr.2006-04-01 21.punktu

³ sk. Satversmes tiesas 2003. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2002-12-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2006. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2005-16-01 18. punktu

⁴ Sk. Satversmes tiesas 2004.gada 25.okobra sprieduma lietā Nr.2004-03-01 secinājumu daļas 9.punktu

(vēl lielākus) gan morālus, gan materiālus zaudējumus nekā tad, ja persona nebūtu aizsargājusi savas tiesības (intereses).

Iesniedzējs, vēršoties ar prasību tiesā, paļāvās, ka izdevumi advokāta palīdzības samaksai, tiesai, lemjot par sliktu Iesniedzējam, sastādīs ne vairāk kā piecus procentus no prasījumu apmierinātās daļas, tomēr atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai sastādīja summu faktiskajā apmērā (ne vairāk kā 2000 Ls). Tādējādi, sprieduma pieņemšanas brīdī paredzēja atlīdzināt otrai pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai daudz reizi lielākā apmērā, nekā normatīvais regulējums paredzēja brīdī, kad persona vēršās tiesā.

Tāpat, būtiski ir uzsvērt, ka Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punkts, kas noteic izdevumus advokātu palīdzības samaksai, saturiski līdz Apstrīdētās normas redakcijas spēkā stāšanās brīdim bija atstāts Civilprocesa likuma sākotnējā redakcijā (bija spēkā no Civilprocesa likuma spēkā stāšanās brīža - 1999.gada 1.marta), ar grozījumiem, kas izdarīti 2001.gada 20.jūnijā aizstājot tekstā vārdus „zvērināts advokāts” (attiecīgā locījumā) ar vārdu „advokāts” (attiecīgā locījumā).

Līdz ar to uzskatāms, ka tiesiskais regulējums Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punktā bija pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties, attiecīgi, personām, vēršoties tiesā, bija likumīgas tiesības paļauties uz šo normatīvo regulējumu. Attiecīgi arī Iesniedzējam, vēršoties tiesā ar apelācijas sūdzību, bija radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu un īstenošanu, proti, Iesniedzējam nelabvēlīga lēmuma gadījumā tam bija pamats paļauties, ka izdevumi par tiesvedību sastādīs ne vairāk kā piecus procentus no prasījumu apmierinātās daļas.

Apstrīdētā norma tika pieņemta 2012.gada 29.novembrī, izsludināta 2012.gada 14.decembrī un spēkā stājās 2013.gada 1.janvārī. Tātad Apstrīdētā norma, kas būtiski palielināja zaudējušās puses iespējamus izdevumus tiesas procesā, t.i., būtiski grozīja līdz šim daudzu gadu garumā pastāvošo kārtību, tika izsludināta (tātad – darīta zināma sabiedrībai), tikai 18 dienas pirms normas spēkā stāšanās.

Līdz ar to uzskatāms, ka personām, vēršoties tiesā līdz 2012.gada 14.decembrim, bija likumīgas tiesības paļauties uz normatīvo regulējumu, kas noteica ar lietas vešanu saistītos izdevumus advokāta palīdzības samaksai, kas jāatmaksā otrai pusei, gadījumā, ja persona tiesas procesā zaudē.

Neskatoties uz to, ka Apstrīdētā norma tika paziņota tikai neilgu laiku pirms spēkā stāšanās, likumdevējs nenoteica nekādu pārejas periodu ne attiecībā uz tām lietām, kas bija ierosinātas pirms Apstrīdētās normas spēkā stāšanās, ne noteica pārejas periodu attiecībā uz tiem izdevumiem, kas bija

radušies pirms Apstrīdētās normas spēkā stāšanās. Tā rezultātā radot situāciju, ka attiecībā uz tām lietām, kas tika iesniegtas līdz Apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim, netika noteikts nekāds saudzējošāks režīms un pat uz tiem izdevumiem, kas radušies līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdim, tika piemērots jaunais regulējums (ja izdevumi tika tiesā iesniegti un vērtēti pēc Apstrīdētās normas spēkā stāšanās).

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka Saeima bauda plašu rīcības brīvību jautājumos, kas saistīti ar likumdošanas tehniku, tostarp jautājumos par pārejas regulējuma formulēšanu un izvēli par tā ietveršanu likuma tekstā, likuma pārejas noteikumos vai ar attiecīgā likuma spēkā stāšanās laika noteikšanu.⁵ Tomēr Apstrīdētās normas sakarā jāsecina, ka nebija izmantots neviens no iepriekš minētajiem variantiem.

Satversmes tiesa arī norādījusi, ka atsevišķos gadījumos, samērojot tiesiskās paļāvības ierobežojuma apjomu un tiesiskā regulējuma maiņas nepieciešamību un steidzamību, atkāpšanās no personai garantētajām tiesībām pieļaujama arī bez pārejas perioda.⁶ Tomēr Apstrīdētās normas sakarā nekas neliecina, ka būtu bijusi šāda steidzamība – kā jau tika minēts, Apstrīdētā norma attiecībā uz izdevumu apmēru par advokāta sniegto palīdzību savā iepriekšējā redakcijā bija spēkā nemainīga gandrīz 14 gadus un sabiedrībai nerastos nekāds kaitējums, ja attiecībā uz tām personām, kurām bija tiesisks pamats paļauties šo normu, tiktu noteikts saudzīgs pārejas periods.

Saeimas Atbildes rakstā norādīts, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 44.panta piekto daļu, tiesai tiek piešķirta rīcības brīvība lemt par mazāka apmēra noteikšanu: „Tiesa var noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu advokāta palīdzības samaksai, ievērojot taisnīguma un samērīguma principu, kā arī izvērtējot objektīvos ar lietu saistītos apstākļus, it īpaši - lietas sarežģītības un apjomīguma pakāpi, tiesas sēžu skaitu lietas izskatīšanas laikā un tiesu instanci, kurā prasība tiek izskatīta”. Attiecīgi Saeimas Atbildes rakstā secināts, ka, Civilprocesa likuma 44.panta piektās daļas pieņemšana reizē ar Apstrīdēto normu, spēj nodrošināt saudzējošu tajā minētā ierobežojuma piemērošanu.

Nevaru piekrist iepriekš minētajam Saeimas Atbildes rakstā norādītajam secinājumam, lai gan nav noliedzams, ka tiesai, saskaņā Civilprocesa likuma 44.panta piekto daļu bija tiesības noteikt samērīgu atlīdzināmo izdevumu apmēru advokāta palīdzības samaksai, tai skaitā arī Iesniedzēja gadījumā. Tomēr Civilprocesa likuma 44.panta piektās daļas pieņemšanas laikā, atbilstoši Tiesībsarga biroja rīcībā esošai informācijai, ne reizi netika norādīts, ka šī norma varētu būt kā mehānisms saudzīgas pārejas nodrošināšanai

⁵ sk. Satversmes tiesas 2010.gada 19.jūnija sprieduma lietā Nr.2010-02-01 9.4.2.punktu

⁶ sk. Satversmes tiesas 2009.gada 26.novembra sprieduma lietā Nr.2009-08-01 25.punktu

attiecībā uz tām lietām, kas tiesā iesniegtas pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās. Parādās tikai informācija, ka norma ir paredzēta tam, lai tiesnesim būtu tiesības noteikt mazāku apmēru. Tātad, tiesai tiek piešķirta plaša rīcības brīvība, piemērojot Civilprocesa likuma 44.panta piekto daļu, ne reizi neminot, ka norma piemērojama arī kā pārejas noteikumu aizstājējs. Ņemot vērā to, ka norma paredz plašu tiesas rīcības brīvību, tiesa arī var nenoteikt mazāku atlīdzināmo izdevumu apmēru advokāta palīdzības samaksai, tai skaitā attiecībā uz lietām, kuras uzsāktas tiesā pirms Apstrīdētās normas spēkā stāšanās, kā tas notika arī Iesniedzēja gadījumā.

Ņemot vērā, ka personām bija tiesisks pamats paļauties uz normas stabilitāti un nemainīgumu, tad likumdevējam bija arī pienākums attiecībā uz visām personām, kam bija radusies tiesiskā paļāvība, nodrošināt saudzējošu pāreju, nevis to atstāt tiesnešu rīcības brīvības ziņā, tādējādi, iespējams arī, radot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atradās vienādos vai salīdzināmos apstākļos.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka ar Apstrīdēto normu ir pārkāpts Latvijas Republikas Satversmes 1.pantā noteiktais tiesiskās paļāvības princips. Likumdevējs nav paredzējis pārejas periodu personām, kuras paļāvās uz spēkā esošo normatīvo regulējumu un grozījumu rezultātā paredzēja atlīdzināt otram pusei izdevumus advokāta palīdzības samaksai daudz reižu lielākā apmērā, nekā normatīvais regulējums paredzēja brīdī, kad persona vērsās tiesā.

Uzskatu, ka, konstatējot Apstrīdētās normas neatbilstību Satversmes 1.pantā ietvertajam tiesiskās paļāvības principam, nav nepieciešams tālāk izvērtēt Apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 91., 92. un 105.pantam, jo arī Iesniedzējs sniedzot juridisko pamatojumu un konstatējot pēdējo normu pārkāpumu, kā pamatojumu min tieši tiesiskās paļāvības principa pārkāpumu.

Papildus informēju, ka Tiesībsarga birojā nav izskatīta neviena pārbaudes lieta saistībā ar Apstrīdēto normu.

Ar cieņu,
tiesībsargs

J.Jansons

